

GONDÚZÓ

A Liliom utca még megtalálható. Megkurtítva ugyan, de ez a ház még áll, amelyben 5 éves koromtól 16 éves koromig laktunk. Álmaimban sokszor visszajár. A napfényes gang kiugró részében, a fonott fotelokban ülünk, s együtt a család. Szép gyermekkorom képei közé tartozik ez is. Nemcsak az álom hozza el a régi időket, de megszépíti jelen napjaimat is a visszajáró emlékezés. A Liliom utca közepe volt az, amivel most kezdődik. A Fő térről nyíló Tarnay Alajos utcából kezdődött. A Pálincás csengettyű mögött volt a Berger élelmiszer, csemege kereskedés, ez volt a Tarnay Alajos utca egyik sarokháza, a másik sarokházban a Hangya bolt állott impozánsan, magasan a járdától néhány lépcsőfoknyi magasságban. Az utca másik végén volt a Pesti pékség, illetve a Fecske Sándor /malomtulajdonos/ háza. Egy utca vezetett a malom előtt párhuzamosan a Zagyva folyócskával és egy térben torkollott. Ezen a téren volt kedden és pénteken az ócska piac. Ezt ugyan senki nem így nevezte, hanem sokkal dallamosabban, misztikusan muzsikáló szóval Zsi-piacnak nevezte, így összeolvasva, hosszú í-vel ejtve. Volt egy időszak, amikor a tavaszi és őszi hónapokban hétféteken, szombaton és vasárnap körhintát /ringlispilt/ ütöttek fel. Egész nap, de főként délután és este szólt a zene, repültek a fennülők körbe-körbe, fenn a suhanc gyerekek hajtották a kereket néhány menet idejéig, ezután az volt a fizetségük, hogy ők is mehettek egy menetet. Ezalatt mások voltak a hajtók, és azok, akik előbb hajtották a fizetségüket élvezték és repültek. Így ment ez felváltva. A körhinta körül sétáltak a diákok, vasárnaponként a kimenős cseléd lányok, szabadnapos inasok stb. A tér nyugati felében a bal oldalon a Zagyván át a Kállay híd vezetett. Ez egy masszív fahíd volt, nem éppen keskeny, de nem is nagyon széles. Csak gyalogosoknak. A kerékpárt az átmenőnek át kellett gyalog tolni, de előfordult, hogy egy-egy rendetlenkedő ifjú kerékpáros, ha nem látott gyalogost, gyorsan átvágtatott rajta, élvezve a tilalom édességét és az aljdeszkák mozgását.

A Kállay híd közepén ha megálltunk és az alvég felé tekintettünk, jó 100-120 méternyire volt a Mizsei híd, kissé régebbi, kissé keskenyebb s nem is olyan forgalmas. A jobb kezünk felé levő folyóparton nem voltak épületek, hanem a Varga utcai házak, kertek alja volt. Tavaszi időben a sűrű orgona és jázmin bokrok illatoztak. Szükség is volt sokszor erre a jó illatra, mert a Mizsei híd előtt magasodott a Surák „börgyár”. Üzem volt ez, de a város lakói gyárnak emlegették, nem lévén ugyanis más gyár az egész városban. Igaz, hogy a szódásüvegekre az volt maradandó módon ráírva, hogy „Csollák szikvízgyára Jászberény”. Volt még egy szikvízgyártó, azt hiszem az volt a jelentősebb, talán Bartusnak hívták A börgyár börcserző illata nem volt éppen orrfacsaró, de nem is a legkellemebb. De úgy emlékszem ez mindenkinek természetes volt és a környéken lakók nem berzenkedtek. Szívesen jártak ide pecázni a fiúgyerekek, s ezen közben ha nem jöttek horogra a lusta halak, csúzlíjokkal megcélozták az emeltes börgyár üveglablakait, sokszor sikerrel is, azután ha hullottak le az üvegcserépek a nebulók szaladtak, ki merre látott. Az ócskapiac árusai hetivásár-napokon (kedd, péntek) egészen a Kántor utcáig elfoglalták a járdaszélet, de volt, hogy még tovább is. A Kántor utca tulajdonképpen igen-igen kicsi utca volt, az egyik oldalon három, a másik oldalon csak két házzal. Amilyen kicsi utca volt, olyan vidám. S ezt a vidámságot az okozta, hogy az utca legszebb négyablakos házából délutánonként hegedűszó hangzott, de vidám nótázás is, ha éppen nem tél volt és nyitva voltak az ablakok. Ilonka néniéknél kosztos diákok laktak, egy-egy gimnazista is, de túlnyomórészt tanítóképzősek. Ezek a vidám

dallamok behallatszottak a mi udvarunkra is, mivel a Liliom utcai házunk melléképületeinek ablakai szokásos magasságban a Kántor utcára nyíltak. Házunk udvarra vezető utcai másodbejárata is ide nyílt. Ez volt az alsó ajtó, a felső ajtó a Liliom utcai szobaablakok mellett a folyosóra vezetett.

Ebből a házból jártam óvodába, iskolába a főtemplomon túl az Érseki Leánynevelő Intézetbe. Ez az iskola a Szt. Vincéről nevezett Szatmári Irgalmas nővérek vezetése alatt állott. A városban leányok számára csak ez volt az egyetlen iskola. Óvoda, elemi, polgári iskola, majd 1937-38-ban egy polgárit elvégző leányok számára egy éves továbbképző tanfolyam is indult. Itt az általános ismeretek (irodalom, történelem, földrajz, növénytan, számtan) mellett gyakorlati tárgyakat is tanítottak. Mégpedig: gazdasági ismeretek keretében konyhakertészetet, majd a Zárda konyhájában sütni, főzni tanítottak. Nagyon élvezetes egy év volt, mivel a Zárdának volt egy szép nagy kertje, ahová gyakorlatra az intézet lovas kocsija vitt és hozott bennünket. Persze ez jó időben volt és mindig felért egy jó kirándulással. Énekszóval vonultunk a lovaskocsin, mintegy 8-10-en. Ennyi volt ugyanis az akkori osztály létszáma. A másik évben én is, mások is kikerültünk, mert a szülők engedtek a féltésükből és elengedtek bennünket más városba intézetbe, vagy rokonokhoz elszállásolva középiskolába. Mint fent jeleztem Jászberényben leányok számára nem volt középiskola. Egy-egy tanulót évente felvettek különbözeti vizsgával a helyi fiúgimnáziumba. Majdnem én is beiratkoztam, de szüleim féltettek a „vásott fiúk közé” adni. (Volt egy hat évvel idősebb bátyám, tapasztalatunk innen származott.)

A Gondúzó

Kezdetben Szigetnek hívtuk, mert hogy az is volt, félsziget. A Zagyva észak, nyugat, dél oldalról körülölelte. Húsznál több jegenye, nyár vette körül ezt a másfél holdnyi földterületet. Egy szoba, kamra, nyitott tornácós házacská állt rajta kezdetben. Ezt a fedett tornácot képeztük ki üvegezett ablakkal, ajtóval szobává. Tulajdonképpen inkább fedett üveg-veranda volt, mint szoba. Világos, napfényes ugyan, de a hatalmas fák jótékonyan árnyékolják. A ház előtt egy hatalmas eperfa és egy szintén hatalmas vadkörtefa volt. Az eperfa megfelelően hajló vastag ágára egy hinta volt felerősítve, a vadkörtefa alá néhány évvel a megvétel után egy lengőteke lett felszerelve. A folyócska partján cölöpökhöz kikötve ladikok voltak, kezdetben csak egy, majd kettő, majd egy kétpár evezős világoszöld szandolin, amelyet én kaptam egyszer vizsgaajándékként. Négy vagy öt éven keresztül a család, a barátok, az ismerősök kiránduló helye volt.

A csónakok a városban levő Margit szigetről indultak a csónakázni, kirándulni vágyókkal a Vashídon túl, a merészebb csónakázókkal egészen a Donátusig. (Szent Donát szobra a Császár tanyánál, majdnem a mai Hűtőgépgyár bejárati útjáig.) Sokan viszont feladták eredeti uticéljukat, s eljutva a mi Szigetünkig, ott kötöttek ki, hintáztak, szalonnát sütöttek, fürödtek. A Zagyva medre itt eléggé keskeny volt, nem volt túl mély, s talaja nem volt iszapos. Különben a Zagyván ez időben (1930-tól 40-41-ig) igen nagy vízi élet volt. A Szúnyogostól kezdődően a Szilvásban majdnem a Vashídig a folyó két oldalán kis vikendházak sorakoztak. Ezek nagyrészt fából készültek, színesre festett házikók voltak. Mindenütt lépcsőfeljáró és csónaknak kikötő cölöp volt. Jártak is egymáshoz látogatóba a tulajdonosok, a vendégek csónakkal, gyalog, vagy kerékpáron a Szúnyogoson át a Külső-zúgónál elhaladva, a másik oldalt a Tanítóképző mögötti részen - ma sportpálya - közelítve.

Közkedvelt lett a mi kis Szigetünk is, egyre többen látogatták, s egy vidám látogató jelentette ki, hogy

minden gondom elfelejtem, amikor itt vagyok. Ez a mondás érlelődött édesapám gondolatában, majd tervében s egy nyári kisvendéglő megnyitására kért engedélyt, amit meg is kapott, s így változott a név, nem Sziget ettől kezdve, hanem Gondúz. S mit kaphattak itt az ide látogatók? Elsősorban jó hideg málnaszörpöt, palackozott sört hétvégeken, csapolt sört, tepertős pogácsát, sósperecet, sóskiflit, fröccsöt, téliszalámit, sonkás és szalámis zsömlét retekkel, zöldpaprikával. Ezekre volt a legnagyobb igény, de sokan elemózsiát hoztak magukkal otthonról, de ez egyáltalán nem volt baj. Ezeket a magukkal hozott csomagokat asztalokhoz ülve elfogyasztották. Az egy hinta se lett már elegendő, s készült egy másik is, egy állványos, mivel már nem volt megfelelően nőtt faág. Egy hatalmas széles törzsű nyárfához pedig a nagytemplomunk régi használaton kívüli óralapja lett felerősítve, úgy, hogy az alatta ülők láthatták a római számokat. Persze mutató nem volt, de minek is mutatta volna a múltó időt, mivel itt a jó hangulat közepette megállt az idő. Az asztalok, padok egy része ritkításra (kivágásra) kerülő rengeteg nyárfából készült. A fák egy részét – különösen a vastag törzsű nyárfákat - pedig úgy vágtak ki és úgy fűrészelték el, hogy a háttámlájuk is lett. Természetes széket, háttámlásat alkotott így a fatörzs, s kibújtak rajta zöld kis ágacsok a későbbiekben. Nagyon romantikus, a táj természetének megfelelő ülések készültek így.

Ugyancsak ilyen fából készült egy átjáró gyalogos híd a Zagyván. Néhány lépcső vezetett fel a két partról, mivel olyan pillért kellett kialakítani, hogy alatta a csónakok kényelmesen elférjenek még akkor is, ha a víz szintje valamit megemelkedett. A híd járófelülete deszkapallós volt, ennek anyaga már a Balla-féle fakereskedésből került ki.

Ez a híd igen jó szolgálatot tett, mert a „Felvég”-nek nevezett rész lakosainak útját igen lerövidítette, gyorsabban juthattak el: a Szunyogosig. A város másik felének az útja a Rákóczi úton át vezetett, de még jóval a Tanítóképző épülete előtt, a mai Jókai utcánál letértek a Rákóczi útról. Itt volt a régi Korcsolyapálya, a balkéz felőli részen a Sándor utca és az Elefánti tó. Innen rendes kocsis és gyalogút, (egyben kerékpárút) vezetett a Vashíd előtti rampán át a Gondúzba. Nem volt ez egyenes út, hanem két S kanyaros út, de soha nem éreztük hosszúnak, mivel virágzó mákok, pipacsos búzák stb. között vezetett. Lenke, a kedves fekete kanca vitt minket a könnyű kocsival. Mi gyerekek, serdülők, szinte az egész nyarat ott töltöttük. Ezért is bővült háromszorosára az ott levő épület. A vendéglői rész a Zagyva folyó felé terjeszkedett. Magasabb is volt mint a régi kisépület. Volt előtte kényelmes fedett terasz is. A vadkörtefa szomszédságában pedig egy fából épített, de cseréptető komoly, eléggé nagy terasz épült, s így ha jött a nyári eső nem ázott meg senki. Az épület túldalán, a veteményes kertre és csirkeórla nézett egy szoba-konyhas kis toldalék épület. A kezdet kezdetén az „aglegény” Jóska bécsi lakott itt télen, nyáron vigyázva a gazdaságra. Később egy idősebb házaspár, András bácsi és Mari néni laktak itt. Volt itt egy kemence is, amelyet kintről lehetett fűteni, de úgy volt kiképezve, hogy belső falai az épület középső szobáját és András bácsiék szobáját is fűtötte. Tüzelőről gondoskodott a természet, a rengeteg fa, amely minden évben gondosan gallyazva volt, hogy hatalmas árnyéka ne akadályozza a konyhakerti növények fejlődését, s a dinnye beérését. Jó homokos volt itt a föld, de nem túlságosan homokos, csak annyira, hogy a zöldségfélék, szőlő, dinnye megteremjen. Volt felszerelve egy bolgárkerék is, és a Zagyvából szükség szerint ezzel öntözték a növényeket.

Lenke lovunk ment körbe-körbe és forgatta a kereket, ami félig a vízbe ért, fából készült kis rekeszekbe felvonva a vizet, ami azután csatornákon folyt oda, ahová kell, szabályozhatóan hova több, hova kevesebb. Az árnyas fák alatt a „leghorn és izlandi” tyúkoknak volt bekerített, elég nagy területük és emeletes tyúkök. Egy fotó őrizi azt a pillanatot, amikor a vendég rámutatva az egyik csirkére, azt mondja, ebből kérek paprikást. Így a megrendelt

ebédekhez, de főként vacsorákhoz minden megvolt, ami szükséges. Frissen és bio módon, mert nem emlékszem, hogy permetezni kellett volna valamit a föld közepén végig futó lugas szőlőn kívül. A lugas közötti út vezetett a telek végébe, már a folyó partján álló nagy körtefához. Édes, lédús, az Alexander körtéhez hasonló gyümölcs termett itt, zsengességében is élvezhető, éretten pedig mézédés, de nem túlérő. Ezen kívül volt még sárgabarack, szilva és almafa is. Három körtefa közül az egyik pergamenkörte volt, a másik Vilmos-körte. Nagyon finomra beérett itt a sárga és a görög dinnye is. Most, hogy visszagondolok, mi gyerekek, valóságos kis paradicsomban éltünk. Amikor Sziget volt még a nagymamával voltunk itt, később már csak András bácsiék voltak velünk. Szüleink sokszor kint aludtak, csak hajnalban mentek be a városi üzletet kinyitni. Hétköznap délelőtt nemigen volt vendég, inkább délután jöttek, főként hét végén szombaton és vasárnap. Kivétel volt az, ha egy-egy iskola nevelői vagy tanulói majáliszt rendeztek itt, de azt mindig előre bejelentették. Ilyenkor Imre cukrász bácsi is kitolta a fagyaltos kocsiját a gyerekek nagy örömeire. Ilyen alkalommal született meg a „Gondúzós-induló”. A református iskola tartotta akkor a majálisát és Király Győző tanító bácsi odament Kótvé Ágoston cimbalmoshoz és dúdolgatni kezdte az induló dallamát. Ágoston bácsi figyelmesen hallás után cimbalmozta is. Nagyon gyorsan, szinte spontán született, s a dallammal együtt a szöveg is. Így hangzott: *Madárdalos már a lég, A rét csupa margarét, Azt suttogja a szellő, Megnyílt a Gondúzós. A sok bánat, a sok bú, Elmúlik majd a bortú? Ki a jó bort szereti, a Gondúzósba jöjjön ki.* Persze ez a pattogó induló ritmussal volt az igazi. A zenekar nagyon hamar, szinte azon nyomban megtanulta. Völgyi Rudi volt a primás, Kótvé Ágoston bácsi a cimbalmos, Miska fia a másodhegedűs, nagybátyja a kontrás testvérbátyja, szintén Ágoston, a nagybőgős. Ez a cigányzenekar igen szívesen sétált ki a városból jó időben minden délután. Muzsikáltak és a messze hangzó cigányzene vonzotta is a vendégeket. Szabad idejükben a zenekar fiataljai lengő-kugliztak, sokszor én is velük, mivel igen jól kitapasztaltam, hogyan merre lendüljön a fagolyó, hogy három ütésre mind a kilenc bábút letarolja.

Szívesen jártak ide hétköznap délutánonként a tanítóképző diákjai is. A zene a kuglizás, málnaszörp, vagy pikoló világos, esetleg pogácsa, vagy sósperec mellett igen jól érezték magukat. Közben tanulgattak is, mert elég nagy volt a Gondúzós területe, s találtak bőven csendes, nyugodt helyet is. Az egyik ötöd éves látogató osztály édesapámat elnevezték „sekrestyés bácsinak”. Ez fedőnév volt, mert így kérdezték egymást az internátusban. „No fiúk megyünk ma a sekrestyés bácsihoz”. Persze ez nem maradt örök titok, mert az intézet fiatalabb tanárai, amikor társasággal jöttek, ők is így szólították édesapámat, s nevettek a diákok titkain. Nagyon kedves, egyben igen szolid szórakozások folytak itt. Az éneklés is igen kulturált volt cigányzene mellett. Érdekessége volt még a Gondúzósnek a Cleopátra szobor. Ez egy majd másfél méteres csontsínű cserép szobor volt, az egyik helybeli patika átalakítása során vált feleslegessé. Édesapám ötlete, hogy egy orgonabokor mellé helyezze a Zagyva közelébe, s eléje két fehér pad és asztal került. Nagy sikert aratott. Első volt a lefoglalt asztalok között. Szintén van egy fotó arról, hogy a cigány Kleopátra fülébe húzza a nótát. Néhány fotó és egy emlékkönyv (vendégekönyv) őrzi az elismerő, s sokszor igen szellemes sorokat. Tulajdonképpen csak 1942-ig üzemelt, de a negyvenes években már igencsak érezni lehetett, hogy háború van. Sok volt a bevonuló, s az itthon levők már csak nosztalgizálni jártak ide. Még akkor is kilátogattak, amikor a vendéglő már nem is üzemelt. 1943-ban édesapám eladta és ezután az új tulajdonos mint tanyát használta. Majd később egy fiatal vasutas család állandó otthona lett. Volt elég helyiség, tehát a gyerekeik is elfértek.

A Gondúzós név néhány évvel később egy Búza-piac végén levő korcsma cégére lett. A mai idősebbek is talán már csak azt ismerik. Bízom abban, hogy az idősebbek közül akad néhány ember, aki mint gyerek vagy fiatal

diák volt a Gondúzóban. Talán olyan is akad, akinek csak a szülei meséltek erről. Nekik szánom ezeket a sorokat, elsősorban és azoknak, akik szeretik szűkebb pátriájukat és szívesen megismernék a közelmúlt egy darabját. Hogy hogyan élt, tanult, szórakozott közvetlenül a második világháború előtt mindaz, aki szívesen kirándult, szerette az egészséges sétát, úszást, csónakázást és szórakozást.

A mai térkép jelzi a Gondúzói területét, még egy épület rajza is látható, de hogy milyen most valójában, azt nem kívánom megtudni, mert azt mondja a bölcs mondás: „Ne keresd a régi helyet, ahol boldog voltál, mert boldogság helyett szomorúsággal lesz tele a szíved.”

Emlékeimben sokkal szebben és elevebben él, nemcsak a tájak, a tárgyak, a régi ismerősök, barátok de elsősorban drága szüleim és drága férjem is, akit mint tanítóképzős diákot ott ismertem meg a Gondúzóban. Sokszor elkérte a primástól a hegedűt és vonót és lelkesen, szépen játszott, s akkor, ha kisleány voltam is még, tudtam, hogy elsősorban nekem hegedül...